

1-казус

15 ёшли У. Велосипеда кетаётиб, йўлни кесиб ўтаётган В.нинг бошидан мўйнали телпагини юлиб олиб қочди. Бунини мотоциклда кетаётган Ф. Кўриб қолиб униушламоқчи бўлди. У.га етиб онгл иравишда мотоцикл билан уриб юборди ва ўртача оғирликда танжароҳати етказди. Терговчи Ф.нинг ҳаракатини ЖКнинг 105-моддаси 1-қисмини, яъни қасддан ўртача оғирликдаги шикаст етказиш деб квалификация қилди. Ҳимоячи эса, Ф.га нисбатан ЖКнинг 39-моддасини қўллаб, жиноий жавобгар бўлмаслиги лозимлигини таъкидлади. *Терговчи ва ҳимоячининг ҳаракатларига баҳо беринг. Ижтимоий хавфли қилмиш содир этган шахсни ушлаш вақтида зараретказишнинг шартларини таҳлил қилинг. Фикрингизни асослаб беринг.*

Mazkur kazusga huquqiy baho berishda vaziyatning haqiqatdan ham jinoyat ekanligini aniqlashtirib olinishi lozim. Buning uchun vaziyatdagi jinoyat tarkibini beradigan ma'lumotlarni keltirib o'tish kerak bo'ladi. Jumladan ushbu kazusda jinoyatning obyekti U. ismli shaxsning sog'ligi hisoblanadi. Obyektiv tomondan esa hayot yoki sog'lik uchun xavfli bo'lgan usulida 15 yoshli ijtimoiy havfli qilmish sodir etgan shaxsni ushlash vaqtida zarar etkazishning shartlarini buzilishi harakatining sodir etilishi bo'lib, subyekti esa ijtimoiy havfli qilmish sodir etgan shaxsni ushlash vaqtida zarar etkazishning shartlarini buzgan motosiklchi F. aqli raso jismoniy shaxs hisoblanadi. Subyektiv tomondan esa shaxsning sodir etgan ijtimoiy xavfli qilmishi va uning jinoiy oqibatiga bo'lgan ruhiy munosabati uni qasddan yoki ehtiyotsizlikdan sodir etishi yoki ayb, maqsad, niyati. Jinoyat sub'yektining asosiy va fakultativ belgilari: ayb, motiv, maqsadidir. Demak, ushbu berilgan muammoli vaziyatda jinoyat tarkiblari mavjudligi bois, jinoyat deb hisoblashimiz mumkin bo'ladi.

Mazkur kazusni huquqiy tahlil qilish uchun vaziyatdagi muammolarni aniqlashtirib olishimiz lozim bo'ladi:

1. Ushbu holatda 15 yoshli U tamonidan jinoyatning o'zgalar mulkini talon-toroj qilish jinoyatining mavjudligi.
2. Ushbu jinoyatda ijtimoiy havfli qilmish sodir etgan shaxsni ushlash vaqtida zarar etkazish shartlari buzilishi jinoyatdan boshqa jinoyat tarkiblari ham mavjudligi
3. Mazkur vaziyatga doir Jinoyat kodeksiga asosan javobgarlikning mavjudligi
4. Jinoyatchining uni ushlash chog'ida F. tomonidan ijtimoiy havfli qilmish sodir etgan shaxsni ushlash vaqtida zarar etkazishning shartlari buzilishining sodir etilishi uchun uni javobgarlikka tortishi haqidagi talabi huquqiy asosga egaligi.

1. Kazusadagi holatda 15 yoshli U. velosipedda ketyotib, yo'lni kesib o'tyotgan V. ning boshidan mo'ynali telpagini yulib olib qochdi. Ushbu vaziyatda 15 yoshli U. ismli shaxs tamonidan jinoyat kodeksining 166-moddasida nazarda tutilgan Talonchilik jinoyat ya'ni o'zganing mulkini ochiqdan-ochiq talon-toroj qilish bilan

bog'liq jinoyatni sodir etgan. Talonchilikning ijtimoiy xavfliligi shundaki, bunda jinoyatchining mulkka tajovuzi ochiq va o'ta surbetligi shuning bilan birga o'rnatilgan tartibni va axloqiy qoidalarni mensimaslik bilan amalga oshirilganligidir. Shu bilan aybdorning bunday harakatlari u jazosiz qolishiga ishonishidan dalolat beradi. Talonchilikning jinoyatning obekti o'zining ijtimoiy iqtisodiy mazmuni bo'yicha o'zganing mulkini talon-taroj qilish bilan ifodalanadi. Ushbu vaziyatda V. ning mo'ynali telpagi jinoyat obekti hisoblanadi. Obektiv tomonidan o'zgani mulkini oshkora talon-taroj qilinganligi bilan ifodalanadi. Subyekti jinoyatni sodir etgan shaxs. Talonchilik jinoyatining subekti 14 yosh deb belgilangan. Ushbu jinoyatni sodir etgan 15 yoshli U. jinoyat subekti hisoblanadi. Subektiv tomondan talonchilik to'g'ri qasd va g'arazli mativlar bilan sodir etiladi. Yuqoridagi vaziyatni tahlil qilish jarayonida 15 yoshli U. ni jinoyat kodeksining 166- moddasida nazarda tutilgan ijtimoiy havfli qilmishni sodir etgan shaxs deb hisoblashimiz mumkin.

2. Mazkur holatda ijtimoiy havfli qilmish sodir etgan shaxsni ushlab vaqtida zarar etkazishning shartlari buzilishi jinoyatlardan boshqa jinoyat tarkiblari ham mavjudmi degan savolni aniqlashtirib olamiz. F. ning himoyachisi esa, F.ga nisbatan jinoyat kodeksining 39-moddasini qo'llab, jinoiy javobgar bo'lmasligi lozimligini takidlaydi. Ijtimoiy xavfli qilmish sodir etgan shaxsni hokimiyat organlariga topshirish maqsadida ushlab vaqtida unga zarar etkazish, agar uni ushlab uchun zarur bo'lgan choralarning chegarasidan chetga chiqilmagan bo'lsa, jinoyat deb topilmaydi.

Ushlab vositalari va usullariga, qilmishning hamda uni sodir etgan shaxsning xavflilik darajasiga, shuningdek ushlab sharoitiga butunlay mos kelmaydigan, ushlab zarurati taqozo etmagan holda ushlanayotgan shaxsga qasddan zarar etkazish ushlab choralari chegarasidan chetga chiqish deb topiladi.

Ijtimoiy xavfli qilmishni sodir etgan shaxsni ushlab vaqtida unga etkazilgan zararining qonuniyligini baholashda, qilmishni sodir etgan shaxsning ushlanishdan qochish maqsadida qilgan harakatlari, ushlovchining kuchi va imkoniyatlari, ruhiy

holati va ushlash bilan bog'liq bo'lgan boshqa holatlar hisobga olinadi.

Ijtimoiy xavfli qilmish sodir etgan shaxsni ushlash odil sudlovning amalga oshirilishini ta'minlash, shaxsning jinoiy faoliyat bilan shug'ullanishiga barham berish uning qochib ketishi, dallilarni yashirishi yoki yo'q qilib yuborilishining oldini olish maqsadida amalga oshiriladi.

U yoki bu usul yoki vositalardan foydalanish shakli va darajasi aniq hollarda ijtimoiy xavflilik darajasi, shaxsning ijtimoiy xavfliligi, hamda ushlashdagi vaziyat va shart – sharoitlar bilan bog'liq bo'ladi.

Zarar etkazish ijtimoiy xavfli qilmish sodir etgan shaxsni ushlashning eng so'nggi imkoni, majburiy chora bo'lish kerak.

Ijtimoiy xavfli qilmish sodir etgan shaxsni ushlashga qaratilgan chora-tadbirlar qilmish va shaxsning ijtimoiy xavflilik darajasiga mos kelishi kerak bo'ladi. Aybdor va ushlagan shaxsning harakatlarida tenglik bo'lmagan bo'lsa, ushlash choralari chegarasidan chetga chiqish holati mavjud bo'ladi.

3. Ushbu vaziyatni aniqlash uchun jinoyat kodeksining quydagi 39-modda. Ijtimoiy xavfli qilmish sodir etgan shaxsni ushlash vaqtida zarar yetkazish;

Jinoyat kodeksining. 105-modda. Qasddan badanga o'rtacha og'ir shikast yetkazish;

Jinoyat kodeksining. 166-modda. Talonchilik moddalarini qo'llagan holda tahlil qilib chiqdik.

4. Tergovchi F.ning harakatlarini jinoyat kodeksining 105-moddasi 1-qismi, ya'ni qasddan o'rtacha og'irlikdagi shikast yetkazish deb kvalifikatsiya qilgan.

Chunki, jinoyat kodeksining 39-moddasi 1-qismiga ko'ra ijtimoiy xavfli qilmish sodir etgan shaxsni hokimiyat organlariga topshirish maqsadida ushlash vaqtida unga zarar etkazish, agar uni ushlash uchun zarur bo'lgan choralarning chegarasidan chetga chiqmagan bo'lsa, jinoyat deb topilmaydi deb belgilab qo'yilgan.

Kazusdagi holatda motosikldagi F. jinoyat kodeksining 166-moddasi 1- qismidagi talonchilik jinoyatini sodir etib qochib ketayotgan U.ni ushlash uchun zarur bo'lgan choralar chegarasida chetga chiqqan deyishimiz mumkin.

Vaholanki, jinoyat kodeksining 39-moddasi 2-qismiga ko'ra ushlash vositalari va usullariga, qilmishning hamda uni sodir etgan shaxsning ijtimoiy xavflilik darajasiga, shuningdek ushlash sharoitiga butunlay mos kelmaydigan, ushlash zarurati taqazo etmagan holda ushlanayotgan shaxsga qasddan zarar etkazish ushlash choralari chegarasidan chetga chiqish deb topiladi. Shuningdek, jinoyat sodir etgan 15 yoshli U.ning voyaga yetmaganligini va jismoniy holatini ham inobatga olishimiz lozim bo'ladi.

Jinoyat kodeksining 21-moddasiga ko'ra ushbu kodeks moddasida jinoyat tamom bo'lgan vaqti ijtimoiy xavfli oqibat yuz bergan vaqt deb topilgan qilmishlar to'g'ri yoki egri qasddan sodir etilgan bo'ladi.

Agar shaxs o'z qilmishining ijtimoiy xavfli xususiyatini anglagan, uning ijtimoiy xavfli oqibatlariga ko'zi yetgan va ularning yuz berishini istagan bo'lsa, bunday jinoyat to'g'ri qasddan sodir etilgan deb topiladi.

Agar shaxs o'z qilmishining ijtimoiy xavfli xususiyatini anglagan, uning ijtimoiy xavfli oqibatlariga ko'zi etgan va ularning yuz berishiga ongli ravishda yo'l qo'ygan bo'lsa, bunday jinoyat egri qasddan sodir etilgan deb topiladi.

Tergovchi F. ning harakatlarini jinoyat kodeksining 105-moddasi 1-qismi ya'ni sodir etilayotgan paytda hayot uchun xavfli bo'lmagan va ushbu Kodeksning 104-moddasida nazarda tutilgan oqibatlarga olib kelmagan, lekin sog'liqning uzoq vaqt, ya'ni kamida yigirma bir kun, ammo to'rt oydan ko'p bo'lmagan davrda yomonlashuviga yoki umumiy mehnat qobiliyatining o'n foizidan o'ttiz uch foizigacha yo'qolishiga sabab bo'lgan qasddan badanga o'rtacha og'ir shikast yetkazish deb to'g'ri kvalifikatsiya qilgan deb hisoblashimiz mumkin bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yhati.

1. O`zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksi.
2. O`zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksiga sharhlar.